

ски тощо) демонструє певну, визначену позицію, що спирається на ту чи ту традицію: кантіанство, феноменологія, тенденція, започаткована філософією Блеза Паскаля, комунікативна, практична філософія тощо.

Актуальним є творення журналу, що став би полем зустрічі, тереном комунікації речників різноманітних мисленневих традицій, які єдналися б навколо спільних проблем, актуальність яких зумовлена специфікою нинішнього етапу історії людської цивілізації, зокрема з огляду на бачення їх з нашого, українського берега. Трибуною, де реалізується потреба в єдності багатоманіття, має стати "Філософська думка". Бажаю успіху в цій важливій, складній, шляхетній справі.

*Вілен ГОРСЬКИЙ,
доктор філософських наук, професор*

СУЧАСНИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ЧАСОПИС ПОВИНЕН ВИПЕРЕДЖАТИ, ІНІЦІЮВАТИ, РОЗДМУХУВАТИ ФІЛОСОФСЬКЕ ЖИТТЯ

1. Як історик філософії, відчуваю спокусу навести довжелезний перелік різноманітних відповідей на це запитання, які засвідчують факт, що філософія завжди була і залишатиметься проблемою для самої себе. Розмірковуючи над тим, що є філософія, чимало мислителів відчайдушно намагалися визначити це поняття, доходячи подеколи геніальних прозрінь, наближаючися до самої суті й водночас віддаляючися від неї, визнаючи неможливість будь-яких усталених відповідей і визначень у тій примхливій сфері людської духовності, якою є філософія, проте знову і знову вирушаючи на пошуки відповідей і визначень, придатних бодай на короткий час погамувати одвічну допитливість духу. Не можу не згадати у зв'язку з цим проникливе і близьке мені спостереження С.Франка, що філософія є грою розуму, дитячою забавкою складання хатинки з кубиків, з мрією колись побудувати "справжній дім". У того самого

С.Франка є ще влучніша характеристика філософії — як “спроби розмірковуваннями замазати щілини, тріщини й провалля буття; замазка погана, тримається недовго, тріщини знову невдовзі виходять назовні”.

Втім, ситуація, описана С.Франком, не наражає, як на мене, на песимізм щодо філософії. Є якась вища мудрість і покликання у самій справі — будівництві “справжнього дому”, і в цій справі кожна цеглина або навіть кожний мазок, що здатні бодай на мить закрити тріщини і провалля буття, мають безперечний сенс і цінність. У цій справі, мабуть, і полягає джерело вічного оновлення світу і водночас вічного оновлення самої філософії.

З таких міркувань я навряд чи зупинюся на визначеннях, запропонованих редакцією, але й не намагатимуся їх спростувати, адже кожне з них має аргументи на свою користь і, зрештою, право на існування. Тим паче що всі ці визначення схоплюють важливі аспекти філософії, хоча у своїй окремішності не з'ясовують усієї справи.

Що ж до мого бачення філософії, то воно відштовхується від розрізнення між філософуванням (як особливою сферою людської діяльності, спрямованої на діалог з усім розмаїттям людських смислів і цінностей) та тими двома різноманітними типами філософії, які народжуються як результат такої діяльності. Причому філософування, як на мене, не слід зводити до суто інтелектуальної діяльності, так само, як не варто ототожнювати його з “житієм”, бодай навіть “мудрісним”. Філософування — це завжди єдність дискурсивного і софійного начал, не просто знання людських смислів, а і його моральне випробування і здійснення у житті. Критичне мислення саме по собі є тільки відправний момент філософування — його логічним завершенням повинно бути духовне оновлення або, як казали давні, “зрощення душі”.

Утім, філософування — я не маю зараз на увазі псевдофілософування на ідеологічне замовлення чи в інтересах буденної прагми, заради яких, як вважав В.Белінський, “можна й пофілософувати — мовляв, як воно вийде — іноді прозою, а іноді віршами” — є діяльністю, підпорядкованою певній системі детермінант (особистісній, культурно-історичній, логічній), а

відтак рівновага дискурсивного і софійного його начал доволі часто виявляється порушеною. Це, мабуть, і спричиняє те розмаїття типів і жанрів філософії, які так щедро демонструє її історія. Сперечатися, який з них краще, так само як намагатися уніфікувати їх під одну філософію, підвести під одне визначення — чи то світогляду, чи то “чистого знання” — марна справа. Можна тільки зробити свій вибір — інтелектуальний і моральнісний. Відтак згаданий редакцією вислів М.Мамардашвілі “бути філософом — це доля” я б доповнила словами поета “у кожного своя доля”.

2. Моє бачення філософа, зрозуміло, пов'язане з викладеним розумінням сутності філософування. Я знову ледь утримуюся від спокуси почати пригадувати афоризми на тему “образ філософа”, якими рясніє історія. Як на мене, навіть найпарадоксальніші з них мають свою самоцінність і слушність “свого берега”. Втім, зважаючи на особистісний і навіть інтимний характер філософування, зважаючи на розмаїття породжуваних цим різновидом людської діяльності типів філософії, навряд чи комусь пощастить змалювати портрет філософа всіх часів і народів. Хоча у найширшому розумінні “людиною філософуючою” є, зрозуміло, той, хто реалізує себе у сфері діяльності, якою є філософування, — особистість, “наставник мудрості”, чиє слово і діло складають неподільну єдність.

Зважаючи на власну “цехову” приналежність і предмет наукових студій, яким є передусім філософія академічна — тобто тип філософування, інституціалізований у системі освіти та науки, такий, що виявляє себе як теоретична діяльність у спеціалізованих галузях філософського знання (філософських науках) та реалізується у практиках викладання, найбільш цікавим для мене є тип академічного філософа. Саме цей тип, власне, переважає за сучасної доби спеціалізацій і фахівців — переважає не лише в Україні, а й у цілому світі. Сьогодні філософ — здебільшого викладач і науковець. Погано це чи добре? Мабуть, ні те, ні те. Це просто реалія, на яку не можна не зважати. Інша річ, що сам тип академічного філософа є доволі суперечливим і таким, що провокує чимало нарікань. Справді, чи можна втиснути внутрішній акт самосвідомості, яким є

філософування, у прокрустове ложе найдосконалішого навчального плану? Чи не нонсенс само по собі поняття “дипломований філософ”? Навіть якщо дистанціюватися від того непринадного образу професора філософії, — жадібного монстра в окулярах, хворого на інтелектуальну некрофілію, — що склався в європейській традиції з часів Шопенгауера та Ніцше, важко не помітити протиріччя між філософуванням як долею та філософуванням як фахом, між філософуванням як покликанням та філософуванням як засобом існування. Не кажу вже про слушність нарікань щодо “шкільності” академічної філософії та її заангажованості, адже неважко побачити ту прірву, яка лежить між, наприклад, Сократом, як ідеалом філософа для всіх наступних генерацій, і філософом-державним функціонером, а подекуди й пропагандистом-агітатором.

Утім, історія філософії дає чимало прикладів щасливого збігу філософського фаху і покликання, зразків Професорів-Філософів, чиї постаті були й залишаються маяками у безкрайому морі “філософських робітників”. Прагнути до виховання таких Професорів-Філософів, на мій погляд, і повинна сучасна філософська освіта. Для України це питання видається особливо актуальним і навіть злободенним — зважаючи на катастрофічне падіння професійної філософської “планки”, що відбувалося впродовж останніх восьми десятиріч. Хоч як це прикро, сучасний дипломований філософ не витримує за рівнем культури, освіченості, професіоналізму жодного порівняння з вихованцем дореволюційного університету (який, між іншим, від середини ХІХ сторіччя не мав філософського факультету). І це ще одна реалія сьогодення, але реалія, з якою аж ніяк не можна миритися.

3. Сьогодні Україна не страждає від браку філософських (або принаймні таких, що претендують називатися філософськими) часописів, і це кількісне різноманіття можна тільки вітати. Інша річ — якість філософської періодики, “розпліджування” якої пов’язане не стільки з інтенсифікацією філософської думки, скільки з підвищенням вимог ВАК до здобувачів наукових ступенів. Деякі філософські журнали і збірники, здається, розраховані тільки на потреби аспірантів і докторантів, які у гоңитві

за кількістю друкованих праць подекуди забувають про якість останніх. Відтак окремі журнали виявляються не стільки органом сучасної філософської думки, скільки “кузнею публікацій”. Стилістична кострубатість, безграмотність, технічний брак, відсутність коректури, прямі текстуальні запозичення, що можуть бути кваліфіковані тільки як плагіат, — такими, на жаль, є ознаки доволі значної частини філософської продукції, що виходить сьогодні в Україні, і зміст деяких часописів це дуже добре увиразнює. Причому особливо вражає якась незрозуміла всезагальна поблажливість (мовляв, нехай собі пише, сіромаха), байдужість, цілковита відсутність здорової реакції на наукову несумлінність, інтелектуальну крадіжку, просто фахову непридатність, а відсутність такої реакції викликає серйозні сумніви щодо “здоровості” філософської спільноти. Якщо філософська періодика (так само як підручники, монографії тощо) й надалі існуватиме так безтурботно (за принципом “нехай дурість кожного буде видна”), то може настати день, коли ця “дурість” стане ознакою нашого філософського сьогодення.

Отже, мені здається, сучасний український філософський часопис повинен передусім дбати про піднесення фахової філософської планки та “оздоровлення” тієї атмосфери, що панує в українській філософській науці. Хоч би яке товариство, наукову інституцію чи навчальний заклад репрезентував той чи той часопис, хоч би якій проблематиці він віддавав перевагу, хоч би яких авторів він залучав до співпраці — головне, з мого погляду, це повага до самого себе й до читача, а отже, стійкий опір невігластву та несумлінності. Справді сучасний філософський часопис повинен не шкандибати “слідом”, а випереджати, ініціювати, роздмухувати філософське життя, не давати йому перетворитися на тихе болото. У ролі таких “роздмухувачів” сподіваюся побачити в найближчі роки і “Філософську думку”, і “Практичну філософію”, і інші українські філософські часописи.

Марина ТКАЧУК,

доктор філософських наук, професор